

УДК 316.334:796

Ю.В. МОСАЄВ

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФУТБОЛЬНИХ ДЕРБІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті подано теоретичний аналіз футбольних дербі Великої Британії. Розкрито соціальні передумови та закономірності футбольних дербі у Великій Британії. Проаналізовано особливості футбольних дербі в різних частинах Великої Британії залежно від соціальних та демографічних особливостей міст.

Ключові слова: футбольне дербі, лондонське дербі, манчестерське дербі, ліверпульське дербі, шотландське дербі, валійське дербі.

Британський футбол є одним з найбільш загадкових та видовищних у світі. Він не має єдиного обличчя, тому що Велика Британія не розіграє власної національної першості, адже ФІФА (міжнародна федерація футболу) прийняла в свої лави Англію, Шотландію, Північну Ірландію та Уельс. Подібна ситуація є тільки в регбі і такий стан речей, зберігся через те, що всі із зазначених регіонів Великої Британії зробили значний внесок у розвиток світового футболу. Хоча не менш вагомим фактором є й те, що ці регіони були засновниками як футболу, так і регбі.

Мета статті – здійснити соціологічний аналіз футбольних дербі Великої Британії.

Соціальні особливості футбольних дербі у Великій Британії досліджували такі вчені, як: Д. Гирін [3], Є. Любомиров [5], А. Hunter [10], W. Murray [12], J. Sugden [14]. Водночас ця проблема не розглянута у вітчизняній соціологічній думці.

Перші футбольні дербі на теренах Англії виникли в рамках протистоянь університетів. У 1888 р. Англія стала першою країною світу, що провела національну першість з футболу. На сьогодні в кожному маленькому містечку є футбольний клуб, а найбільші міста – цілі місцеві ліги. Найбільше футбольних клубів існує в Лондоні. Це не дивно, зважаючи на те, що Лондон є столицею та найбільшим містом Великої Британії.

У Лондоні базуються такі футбольні клуби, як: “Арсенал”, “Челсі”, “Вемблі”, “Тотенхем Хотспур”, “Кристал Пелас”, “Вест Хем Юнайтед”, “Фулхем”, “Чарльтон Атлетик”, “Мілуол”, “Лейтон Орієнт”, “Дагенем енд Редбрідж”, “Барнет”, “Брентфорд”, “АФК Вімблдон”, Куїнз Парк Рейнджерс, ФК “Хендон”. Серед зазначених футбольних клубів найбільш відомими є “Арсенал”, “Челсі”, “Тотенхем Хотспур” та “Вест Хем Юнайтед”.

Найбільш значущим лондонським дербі вважається протистояння “Арсеналу” та “Челсі”. Але найзапеклішим є протистояння “Арсеналу” та

“Тотенхем Хотспур”. З тих пір, як “каноніри” в 1913 р. влаштувалися на “Хайбері”, усього в чотирьох милях від лігвища “шпор”, Лондон не знає більше принципового суперництва. Протистояння клубів з півночі англійської столиці не припинялося навіть у роки світових війн і зуміло зберегти гостроту до наших днів [1]. Але в 1919 р. поза правилами “Арсенал” вивели до вищого дивізіону англійського футболу “Тотехем Хотспур” замість “Арсеналу”, що на довгі роки зіпсувало відносини [8]. Для цього дербі є характерним його значущість для вболівальників та представників “Тотенхем Хотспур”, які підтримують більш старий і менш титулований клуб. Він заснований у 1882 р. хлопчиками із клубу крикету Hotspur і місцевої Пресвітеріанської середньої школи Святого Джона [5]. Але історія пам’ятає великі успіхи цього клубу, та й за фінансами цей клуб дуже амбітний. На жаль, амбіції цього клубу нівелюються посереднім менеджментом, який не дає змоги максимально ефективно реалізувати ресурсний потенціал клубу. Саме тому “Арсеналу” – клубу, заснованому на базі лондонського заводу зброї “Royal Arsenal”, дуже важко в протистоянні зі своїми сусідами. Тим більше, що фанатам “Арсеналу” доводиться захищатися від нападів уболівальників “Тотенхем Хотспур”. Та свою сутність вони показують у рамках дербі із “Челсі”. Цей суперник “Арсенала” заснований у 1905 р. і має прізвисько “Пенсіонери” через особливості дизайну афіш та передматчевих друкованих програм. “Челсі” завжди був робітничим клубом, який грав у самотню гру, яка тільки в 50-х рр. ХХ ст. почала приносити результат, і клуб став одним з лідерів англійського футболу. Але успіхи клубу були мінливими до переходу керівництва клубу в руки російського бізнесмена Р. Абрамовича [9]. Його інвестиції зробили “Челсі” найуспішнішим і найбагатшим футбольним клубом Лондона. Саме тоді шанувальники “Арсенала” почали вести агресивну кампанію проти “Челсі”. Тим більше, що протистояння цих клубів зараз перейшло й у філософську площину, оскільки “Арсенал” формує команду з молодих та перспективних футболістів, що дає можливість бути клубу успішним фінансовим проектом, тоді як “Челсі” базується на відомих і змужнілих футболістах з усього світу, що дає гарні спортивні результати на фоні фінансових збитків. “Челсі” має не надто дружні стосунки і з “Тотенхем Хотспур” через надмірну пиху та “голод” на результати футболістів та менеджменту клубу. Але зараз клуби перебувають у різних вагових категоріях, що заважає актуалізувати зазначене футбольне дербі.

Є свої запеклі протистояння й у східному Лондоні. Таким дербі слід назвати протистояння футбольних клубів “Вест Хем Юнайтед” та “Мілуол”. Це протистояння найбільш радикальне та криваве в Європі. На думку Д. Гіріна, “лондонський Іст-Енд – не найбільш благополучний район англійської столиці. Тут живе робітничий клас у тому самому первісному, марксистському розумінні цього виразу. Бідність – історично характерна риса Іст-Енду” [3, с. 15]. У цьому районі розгорталися події в романах Ч. Діккенса. “Мілуол” був заснований у 1885 р. робітниками з харчової фабрики, а “Вест Хем” десять років по тому – робітниками металургійного

заводу. Територіальна близькість, а також належність до одного соціального прошарку зробили свою справу, і команди швидко стали принциповими суперниками [3, с. 15]. Соціальною передумовою цього протистояння стали різні погляди на боротьбу лондонських робітників у кінці другої декади ХХ ст. Нерідко матчі цих клубів закінчуються десятками травмованих, іноді трапляються летальні випадки. Це протистояння відображено в мистецтві завдяки виходу в світ художнього фільму “Хулігани зеленої вулиці”, який згодом став сіквелом. Узагалі вболівальників зазначених футбольних клубів можна назвати найбільшими хуліганами Англії за всю історію вболівальницького руху.

Значно спокійнішим є західнолондонське дербі футбольних клубів “Челсі” та “Фулхем”. Так сталося, що пік успіхів зазначених футбольних клубів припав на час великих невдач іншого, і тільки в 1997 р. “Фулхем” придбав єгипетський мільярдер Мохаммед Аль-Файєд. Новий власник пообіцяв уболівальникам завершити важкі часи й повернути клуб на колишні висоти [2, с. 7]. Інвестиції Р. Абрамовича та Мохаммеда Аль-Файєда в свої клуби перетворили їх протистояння на гарний медіа-продукт. Але “Фулхем”, розтринькавши свою вболівальницьку підтримку, не зміг відповісти “Челсі”. Та й узагалі останнє десятиліття показало, що “Челсі” є найсильнішим клубом Фулему. Інші лондонські дербі є майже непомітними через низьку кількість уболівальників у маленьких клубах та розрідженість цих клубів по різних нижчих дивізіонах англійської першості з футболу.

Протистоять Лондону у футболі за першість англійських міст Ліверпуль та Манчестер. Обидва зазначених міста мають по класичному англійському дербі. За статусом ліверпульське дербі більш значуще, ніж манчестерське, тоді як сьогоденні реалії ставлять на перше місце саме манчестерське через запеклу боротьбу манчестерських матчів за перемогу в англійській першості. Виходячи з конструктивістського підходу, що широко застосовується в рамках етносоціології та досліджень з толерантності [7], можна відзначити велику роль знакових символів у формуванні дербі. Так, у протистоянні ліверпульських футбольних клубів головну роль відіграла релігія, і як не дивно, ішлося не про релігійне протистояння, а про те, що вже в перші роки існування ліверпульського футболу місцева англіканська церква вирішила підтримати молодих хлопців, які грали на сусідній території у футбол та регбі, і церковна фінансова підтримка створила другу силу англійського футболу. Та сама англіканська церква в рамках боротьби з хуліганством у Манчестері створила футбольний клуб “Манчестер Сіті”. Виникнення цих клубів стало викликом на створення клубів “Ліверпуль” та “Манчестер Юнайтед”, які є найвидатнішими футбольними клубами Європи за всю його історію і які були створені робітничим рухом залізничників та будівельників. Принциповими є матчі між представниками Манчестера та Ліверпуля. Останній є більш відомим містом Великої Британії тим більше, що на піку популярності ліверпульського футболу місцеві клуби підтримував гурт “Бітлз” та його прихильники. До того ж варто ви-

ділити основну лінію цих дербі – це боротьба амбіційних релігійних та етнічних меншин проти улюбленої команди місцевої громади [11].

Символічна складова відіграла важливу роль у розвитку іншого протистояння – це так зване протистояння “троянд”. Так сталося, що символом футбольного клубу “Манчестер Юнайтед” є біла троянда, а клубу “Лідс Юнайтед” – червона. Це символічне протистояння є штучним, адже не було значних причин цього протистояння, крім символічних та футбольних. Символічні аспекти протистояння наклалися на футбольні та територіальні, тому що клуби представляють сусідні графства. Тобто були сформовані всі передумови для дербі, якщо ці клуби могли б перетнутися в рамках професійних футбольних змагань. Так у цьому випадку і сталося. Тим більше, що “Лідс Юнайтед” – команда, що сформована місцевою громадою, а “Манчестер Юнайтед” – команда залізничників. Та “Лідс Юнайтед” – команда провінційного міста, що не змогло налаштувати манчестерський пролетаріат на боротьбу з фанатами “Лідсу”, тому основні причини дербі є лише спортивними. Водночас можемо проаналізувати зворотню ситуацію – протистояння “Манчестер Юнайтед” та лондонського “Челсі”. Лондонці для манчестерців – багаті сноби, які не знають, що таке життя у великому промисловому місті, а для лондонців манчестерці – звичайні провінціали з амбіціями. Саме тому протистояння цих клубів було запеклими більше ніж століття, а за умов успіхів манчестерців уже всі лондонці вболівали за “Челсі”. Іноді проти “Манчестер Юнайтед” двома колонами виходили вболівальники “Челсі” та “Арсеналу”. А коли “Челсі” став заможним футбольним клубом, це згуртувало як манчестерську еліту, так і звичайних манчестерів. Водночас лондонців це розділило, тому що вболівальники “Арсеналу” стали виступати під гаслами “автентичних лондонців”, тоді як вболівальники “Челсі” стали лондонцями, які не підтримують лондонських традицій, саме тому в цих дербі здебільшого й перемагають манчестерці.

Проте в рамках західно-йоркширського дербі “Лідсу” вже брати на себе роль центру Йоркшира і грати з провінційним “Бредфордом”, який дуже рідко потрапляє до вищого англійського дивізіону. Тим більше, що “Бредфорд” – зразок англійського консерватизму. За всю історію клубу в команді майже не грали іноземці, і клуб здебільшого використовує футболістів, які народилися в Йоркширі. Безсумнівно, більшість його населення вболіває за “Лідс”, але для справжніх консерваторів та патріотів графства “Бредфорд” є символом старої Англії. Саме тому в рамках Йоркширу відбувається протистояння цінностей індустріального та постіндустріального суспільства.

Крім зазначених дербі, в Англії багато регіональних дербі (бірмінгемське, шеффілдське тощо). Серед зазначених найбільш вагомим є шеффілдське дербі, де ще з XIX ст. один одному протистоять “Шеффілд Венсдей” та “Шеффілд Юнайтед”. Успіхи цих клубів уже в історії, але місто Шеффілд постійно живе футболом. Вболівальники цих клубів достатньо мирно поведуться на трибунах, але водночас вони є одним зі світових лі-

дерів з футбольних флешмобів та перформансів у світі. Ці клуби вивели дербі на зовсім новий рівень культури.

Бірмінгемське дербі є менш популярним через великі успіхи в рамках англійської першості футбольного клубу “Астон-Вілла”, на відміну від земляків з клубу “Бірмінгем Сіті”. Обидва зазначені клуби починали грати у футбол, щоб підтримати форму взимку. Дуже рідко зустрічаючись, ці клуби мають досить гарні відносини, і місто Бірмінгем показує правила гармонійного співіснування двох професійних футбольних клубів в одному великому місті.

Класичними провінційними англійськими дербі є суперництво футбольних клубів “Ковентрі Сіті” та “Лестер Сіті”, “Іпсвіч Таун” і “Норвіч Сіті”. Вони почали свої протистояння в 70–80-х рр. ХХ ст., адже свого часу вони були “грозами авторитетів”, і саме тоді з’явилась згадана принциповість.

У рамках Великої Британії, значні футбольні дербі існують також у Шотландії, найбільш відомим з яких є так зване дербі Old Firm (протистояння старої фірми), що проходить у промисловій столиці Шотландії Глазго. Учасниками цього дербі є матчі клубів “Рейнджерс” та “Селтік”. Основною причиною цього дербі є релігія, оскільки “Рейнджерс” є командою, що позиціонує себе як католицька команда, а “Селтік” – як протестантська [12]. У рамках історії Шотландії були випадки повної заборони католицизму, і саме тому футбольні матчі згаданих клубів – це просто футбольне протистояння, вияв соціальної ідентифікації. Слід сказати і про те, що взагалі у Великій Британії вболівання за футбольний клуб – це аспект соціальної ідентифікації особистості. Зазначене дербі вже сто років як вийшло за рамки Глазго і стало загальношотландським. Ці клуби виграли понад 98% усіх трофеїв у рамках Шотландії.

Третім за значущістю в Шотландії є клуб “Абердін” з однойменного міста. Незважаючи на столітню історію, конкуренцію клубам з Глазго він почав складати в 70–80-х рр. ХХ ст., коли клуб очолив легендарний, але ще молодий А. Фергюсон. І дербі “Абердіна” з “Рейнджерс” та “Селтік” почали називатися дербі “New Firm”. Воно короткочасно змінило вектор шотландських дербі, поки на початку 1990-х рр. після переходу А. Фергюсона в “Манчестер Юнайтед” клуб не став звичайним середняком місцевої першості й місто Абердін стало містом-музеєм молодості А. Фергюсона, і вже сьогодні зустрічі “Абердіна” з командами з Глазго – це футбольні матчі з ностальгією за минулим. Подібна ситуація з клубом “Данді Юнайтед”, який у ті часи виграв першість Шотландії 1982–1983 рр. і певною мірою став за статусом на рівні з “Абердіном”, але в історію шотландських дербі увійшло протистояння “Данді Юнайтед” із земляками з “Данді”. Проблема дербі в тому, що “Данді” є клубом з більшою історією, але дуже поганими показниками за останні 50 років. Тому це протистояння між минулим та майбутнім футболу в місті “Данді”. Саме тому “Данді Юнайтед” є представником “Данді” в рамках тейсайдського дербі, де йому треба боротися з клубом “Сент-Джонстон” з міста Перт. Згаданий клуб є представником ір-

ландської меншини Шотландії, а Данді є типовим консервативним шотландським містом.

Не можна не оминати, розглядаючи шотландський футбол, столицю Шотландії Единбург. У цьому місті протистоять два досить посередніх клуби, але з давньою історією – “Хайберніан” та “Хартс”. Вони мають королівське походження й несуть традиційні цінності в шотландський футбол, і це дербі є символічним з погляду культури та менталітету шотландців.

Менше подій, але не менш значущих можна знайти й у Північній Ірландії. У цій частині Великої Британії найбільш відомим футбольним клубом є “Лінфілд”, команда, що поєднала в собі робітничий клас Белфаста та парафіян католицької церкви [14, с. 78–79]. Футбол у Північній Ірландії має любительський характер. І саме тому клуб без великих капіталовкладень став найбільш відомим в історії місцевого футболу, але згодом цей клуб став представляти середній клас Белфасту. Водночас ще раніше в цьому самому місті був створений клуб, за який уболівала вся місцева біднота, – “Гленторан”. “Лінфілд” є улюбленою командою ультраправих північних ірландців, а “Гленторан” – “юніоністів”, які виступають за єдність Північної Ірландії з Великою Британією [6]. Далі вся історія футболу Північної Ірландії перетворилася на протистояння цих клубів. Поза Белфастом найбільш популярним клубом регіону є “Портадаун”. Клуб з надрадикальними вболівальниками часто провокує всі команди ліги на фанатські бійки та сварки футбольних функціонерів.

Зважаючи на те, що Чемпіонат Уельсу почав розіграватися в 1992 р., то історично не склалося значних валійських дербі, але в певному сенсі до таких можна зарахувати протистояння “Баррі Таун” та “Нью-Сейнтс” (ТНС), оскільки ці клуби на двох виграли 13 валійських футбольних першостей, але вони не вели прямої конкурентної боротьби. Найбільш значне валійське дербі проходить у рамках англійської першості, грають у ньому клуби “Суонсі Таун” та “Кардіфф Сіті”. Здебільшого в цьому протистоянні перемагає ультрарадикальний “Кардіфф Сіті”, але сьогодні єдиною валійською командою в англійській “прем’єр лізі” є як раз “Суонсі Таун”. Серед уболівальників Великої Британії ходить байка про домовленість британських футбольних функціонерів про недопущення клубу з Кардіффу до “прем’єр ліги” через анти британські погляди його вболівальників.

Висновки. Футбольні дербі у Великій Британії мають давні традиції, які базуються на тому, що футбол є частиною соціальної самоідентифікації британців, адже він і є британським винаходом, тому й соціальне значення футбольних дербі у Великій Британії дуже велике. Найбільш відомими в Британії є дербі великих англійських міст та шотландського Глазго, але країна цікава тим, що на її території існує велика кількість футбольних дербі малих міст.

Список використаної літератури

1. Английские дерби или кругом враги. Кто, кого и за что ненавидит? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://football.hiblogger.net/authors/antikvariat/11987.html>.

2. Володин М. Мохаммед Аль-Файед: миллиардер без вида на жительство / М. Володин // Первая крымская информационно-аналитическая газета. – 2006. – № 130. – С. 7.
3. Гири́н Д. Вокруг света за 60 дерби: “Вест Хэм” – “Миллуол” / Д. Гири́н // Спорт-экспрес Футбол. – 2011 – 19 марта. – С. 15.
4. Коврыгин С. Компания и толпа – это то, против чего вы почти бессильны [Электронный ресурс] / С. Коврыгин. – Режим доступа: <http://www.kinopoisk.ru/level/1/film/77444/>.
5. Любомиров Е. Летопись клуба “Тоттенхэм Хотспур” (Лондон, Англия) [Электронный ресурс] / Е. Любомиров. – Режим доступа: <http://www.spurs.ru/istoriya-tottenham-hotspur/letopis-tottenham-hotspu/>.
6. Савченко И. UA-Футбол представляет соперника: “Гленторан” (Северная Ирландия) [Электронный ресурс] / И. Савченко. – Режим доступа: http://www.ua-football.com/foreign/europa_league/4e1a3d05.html.
7. Социология межэтнической толерантности / отв. ред. Л.М. Дробижева. – М. : Изд-во Института социологии РАН, 2003. – 222 с.
8. Blurгу. “Тоттенхэм Хотспур” – “Арсенал”. История Дерби Северного Лондона [Электронный ресурс] / Blurгу. – Режим доступа: <http://www.spurs.ru/istoriya-tottenham-hotspur/arsenal-tottenham-hotspur/>.
9. Glanvill R. Chelsea FC: The Official Biography – The Definitive Story of the First 100 Years / R. Glanvill. – Headline Book Publishing Ltd, 2006. – 460 с.
10. Hunter A. Liverpool’s prospective owners plan to attend Merseyside derby / A. Hunter // The Guardian 7. – October 2010. – S. 10.
11. Lupson P. Thank God for Football! / P. Lupson. – London : Azure, 2006. – 192 p.
12. Murray W.J. The Old Firm: sectarianism, sport, and society in Scotland / W.J. Murray. – Edinburgh : J. Donald Publishers : Atlantic Highlands, N.J, 1984. – 360 s.
13. Royal Arsenal formed in Woolwich [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.arsenal.com/history/laying-the-foundations/-royal-arsenal-formed-in-woolwich>.
14. Sugden J. Sport, sectarianism and society in a divided Ireland / J. Sugden, A. Bairner. – Belfast : Continuum International Publishing Group. – S. 78–79.

Стаття надійшла до редакції 4 вересня 2012 р.

Мосаев Ю.В. Теоретический анализ футбольных дерби Великобритании

В статье представлен теоретический анализ футбольных дерби Великобритании. Раскрыты социальные предпосылки и закономерности футбольных дерби в Великобритании. Проанализированы особенности футбольных дерби в разных частях Великобритании в зависимости от социальных и демографических особенностей города.

Ключевые слова: *футбольное дерби, лондонское дерби, манчестерское дерби, ливерпульское дерби, шотландское дерби, валлийское дерби.*

Mosayev Y. Theoretical analysis of football derby Great Britain

The article is devoted to the theoretical analysis of football derby UK. The work of ‘yasovuyutsya social conditions and patterns of football derby in the UK. The paper analyzed the characteristics of football derby in different parts of the UK based on social and demographic characteristics of cities.

Key words: *football derby, London derby, Manchester derby, Liverpool derby, derby Scottish, Welsh derby.*